

AR DZIMUMU SAISTĪTA VARDARBĪBA

ERA ES DZIMUMU LĪDZTIESĪBAS REGULĒJUMS

Maria Andriani Kostopoulou

GREVIO otrā viceprezidente

Piektdiena, 2023. gada 2. jūnijs

Funded under the 'Citizens, Equality, Rights and Values programme 2021-2027' of the European Commission

1

levads

• **Stambulas konvencija**

• **ECT judikatūra**

• **Notikumu attīstība ES tiesībās**

Secinājumi

- ⑩ Kriminalizācija un materiālās tiesības
- ⑩ Preventīvi un aizsargājoši operatīvie pasākumi
- ⑩ Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā

2

Stambulas konvencija

Pieņemšana (2011. g.) un stāšanās spēkā (2014. g.)

Ratifikācijas: **37**

GREVIO =
Neatkarīga, ar līgumu saistīta
uzraudzības struktūra

GREVIO izveidota saskaņā ar 66. pantu
Izvērtēšanas procedūra: 68.-69. pants

3

Stambulas konvencija

Konvencija:

Visaptverošākais tiesību instruments

Pieeja "4P":

-prevencija [Prevention]

-aizsardzība [Protection]

-kriminālvajāšana [Prosecution] (materiālo
tiesību normas un procesuālās garantijas)

-pamatnostādnes (Policies)

4

Stambulas konvencija

APTAUJA

Stambulas konvencija:

- A. uzliek valstīm par pienākumu atļaut viendzimuma laulības.
- B. nevis uzliek par pienākumu, bet mudina valstis atļaut viendzimuma laulības.
- C. nav saistīta ar viendzimuma laulību atļaušanu.

5

Stambulas konvencija

APTAUJA

GREVIO:

- A. izvērtē Stambulas konvencijas īstenošanu katrā valstī atsevišķi.
- B. saņem individuālas sūdzības.
- C. gan A, gan B.

6

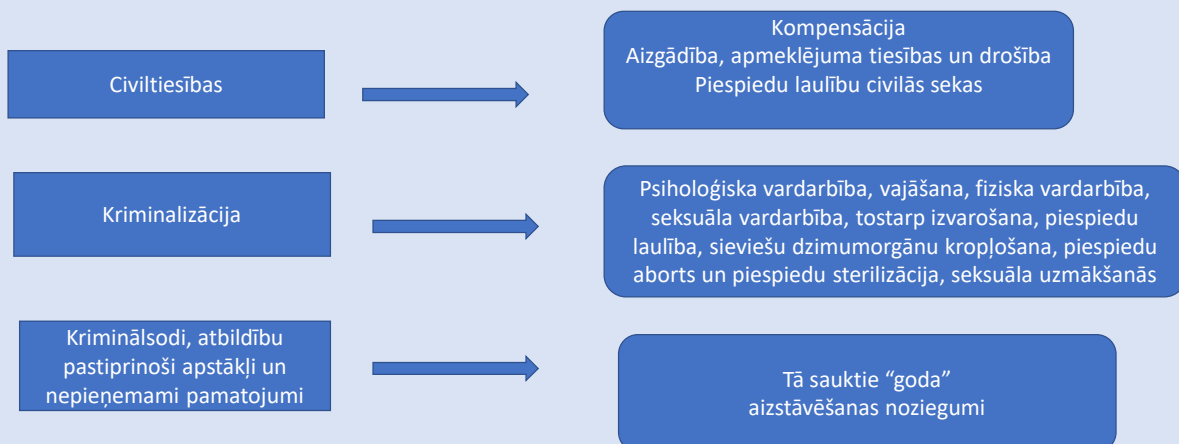
Stambulas konvencija un Eiropas Cilvēktiesību konvencija

- ❖ Kriminalizācija, materiālās tiesības un izmeklēšana
- ❖ Preventīvi un aizsargājoši operatīvie pasākumi
- ❖ Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā

7

Kriminalizācija un materiālās tiesības: Stambulas konvencija

8

Kriminalizācija un materiālās tiesības: ECTK

Tiesiskais regulējums, kurš:

- nedefinē jēdzienu "**vardarbība ģimenē**" ne kā atsevišķu nodarījumu, ne kā citu nodarījumu atbildību pastiprinošu elementu;
- nosaka ievainojumu **smaguma pakāpes minimālo sliekšni**, kas nepieciešams publiskas apsūdzības izvirzīšanai;
- neļauj uzsākt kriminālprocesu **neatkarīgi no tā, vai sūdzības ir atsauktas**.

Nav pietiekams ECTK saistību izpildei (*Opuz pret Turciju*, 2009. g., *Talpis pret Itāliju*, 2017. g., *Volodina pret Krieviju*, 2019. g., *Tunikova u.c. Pret Krieviju*, 2021. g.)

9

Kriminalizācija un materiālās tiesības: ECTK

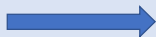
Piemēram, izvarošanas gadījumā:

- izteikta vispārējā tendence — **piekrišanas neesamības atzīšana** par svarīgu elementu, nosakot, ka notikusi izvarošana vai seksuāla uzmākšanās (*M.C. pret Bulgāriju*, 2003. g.);
 - pienākums uzsākt kriminālvajāšanu par jebkuru bez piekrišanas veiktu seksuālu darbību, pat ja upuris nav fiziski pretojies (*M.C. pret Bulgāriju*, 2003. g.);
 - izmeklēšana un tās secinājumi jābalsta uz piekrišanas neesamību (*M.G.C. pret Rumāniju*, 2016. g., *I.C. pret Rumāniju*, 2016. g., *E.B. pret Rumāniju*, 2019. g. (nostabilizējusies judikatūra). Sk. arī Stambulas konvencijas 36. pantu);
 - konsekventi jāveic **kontekstuāls** iespējamā upura **piekrišanas izvērtējums** (*Z. pret Bulgāriju*, 2020. g.).
- Izmeklēšanas iestādēm jāveic, piemēram, šādas darbības (*Z. pret Bulgāriju*, 2020. g.):
- ❖jānoskaidro, vai **upura darbības** (piem., atvirzīšanās, vardarbības veicēja atgrūšana, izlikšanās par aizmigušu utt.) var būt saistītas ar apsūdzību;
 - ❖jānoskaidro upura **psihiskais stāvoklis** uzbrukuma brīdī (piem., psihologa slēdziens);
 - ❖jānoskaidro **konkrētie apstākļi**, kādos notika dzimumakts.

10

Preventīvi un aizsargājoši operatīvie pasākumi: Stambulas konvencija

Riska novērtējums un riska pārvaldība

Standartizētas un sistematizētas procedūras
Starptozaru sadarbība un koordinācija
Piekļuve šaujamo ierociem

Tūlītēji un efektīvi atbildes pasākumi

Ārkārtas rīkojumi par tuvošanās aizliegumu
Rīkojumi par ierobežošanu vai aizsardzību
Ex parte un ex officio tiesas procesi

11

Preventīvi un aizsargājoši operatīvie pasākumi: ECTK

- Pozitīvs pienākums veikt preventīvus operatīvos pasākumus, lai aizsargātu kādu, kura dzīvību apdraud citas personas vardarbība rīcība (ja atbildīgās iestādes zina vai tām būtu jāzina par reālu un tūlītēju dzīvības apdraudējumu)

Atbildīgajām iestādēm ir:

jāreaģē

jānovērtē

jāaizsargā

- nekaivējoties jāreaģē uz apgalvojumiem par vardarbību ģimenē (jau pirmajā saskarsmes reizē) (sk. Y. u.c. pret Bulgāriju, 2022. g., Talpis pret Itāliju);
- jāveic neatkarīgs, proaktīvs un visaptverošs riska novērtējums (piem., Kurt pret Austriju, A un B pret Gruziju);
- jāveic preventīvi operatīvie pasākumi, lai novērstu risku.

12

Preventīvi un aizsargājoši operatīvie pasākumi: ECTK

Šiem pasākumiem jābūt atbilstošiem un samērīgiem attiecībā pret konstatēto riska līmeni. Konstatētā riska raksturs un līmenis ir svarīgi faktori (Kurt pret Austriju).

Indikatīvs pasākumu saraksts:

- pagaidu un galīgi aizsardzības rīkojumi / rīkojumi par tuvošanās aizliegumu (N. P. un N. I. pret Bulgāriju (2016. g. dec.));
- efektīvi īstenojami rīkojumi par aizsardzību (sk. Y u.c. pret Bulgāriju);
- ieroču konfiskācija (Kurt pret Austriju, sk. arī Kontrová pret Slovākiju);
- apcietinājums, ja ir pārkāpti aizsardzības rīkojuma noteikumi, un apsūdzības izvirzīšana šajā sakarā (Y u.c. pret Bulgāriju);
- noteikta veida policijas aizsardzības nodrošināšana (Y u.c. pret Bulgāriju);
- sociālo un psiholoģiskās palīdzības dienestu brīdināšana un cietušās un viņas bērnu ievietošana sieviešu krīzes centrā (Landi pret Itāliju, 2022. g.);
- ieteicams ieviest ārstēšanās programmas vardarbības veicējiem (Kurt pret Austriju).

13

Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā: Stambulas konvencija

Obligātu alternatīvo strīdu izšķiršanas procesu vai notiesāšanas
aizliegums

Aizsardzības pasākumi

Piemēri:

- Aizsardzība no iebiedēšanas, represijām un atkārtotas viktimizācijas
- Informācijas sniegšana par tiesībām un vardarbības veicēja atrašanās vietu
- Atbilstošu atbalsta pasākumu nodrošināšana
- Ja iespējams, izvairīšanās no saskarsmes ar apsūdzēto

14

Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā: ECTK

- Sēžu publiskais raksturs
- Pratināšana jautājumu krustugunīs
- Spriedumu saturs un formulējums

15

Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā: ECTK

Sēžu publiskais raksturs

Noteikums un izņēmums

No iespējamā vardarbības veicēja skatupunkta: ECTK 6. pants

ECT, *Mraovic pret Horvātiju* (vēlāk dec.): klausītāji netika ielaisti tiesas sēdē par izvarošanu, lai aizsargātu upuri, lai gan viņa bija sniegusi ar šo lietu saistītas intervijas plašsaziņas līdzekļos, kas bija saskaņā ar ECTK 6. pantu.

➤ Daļēji slēgta sēde nav pietiekams pasākums, jo intīma informācija var tikt atklāta jebkurā iztiesāšanas posmā (*Mraovic pret Horvātiju*).

No upura skatupunkta: ECTK 3. vai/un 8. pants

➤ Atklāta sēde var traumēt upuri; viņas iztaujāšana publiski, visticamāk, būs cieņas un privātās dzīves aizskārums (*G.U. pret Turciju*).

➤ Jāņem vērā tas, vai procesa laikā cietusī saņem psiholoģes atbalstu (*G.U. pret Turciju*).

➤ Valsts tiesnešiem jāapsver iespēja pārcelt iztiesāšanu uz citu pilsētu, lai garantētu cietušās drošību (sk. *N.Ç pret Turciju*, kur meitenei tiesas sēdes noslēgumā bija jāsaskaras ar apsūdzētā tuvinieku agresīvu attieksmi).

16

Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā: ECTK

PRATINĀŠANA JAUTĀJUMU KRUSTUGUNĪS

ECTK 6. pants: noteikums un izņēmums

-Izņēmums:

- > apsūdzētā tiesības, kas garantētas ECTK 6. panta 3. punkta d) apakšpunktā, **nevar** interpretēt tādējādi, ka **visos gadījumos** apsūdzētais vai tā advokāts **drīkst uzdot jautājumus tieši cietušajai personai**, noprotinot to krustugunīs vai citādi;
- > jābūt **līdzsvarojošiem faktoriem**;
- > **jautājumus** lieciniekam/cietušajai personai var uzdot **netieši**, piemēram, rakstveidā tiesas procesa laikā, vai izmantojot divpusēju spoguļi, video, audio ierakstu, videonovērošanas vai tiešraides sistēmas (s. *Accardi pret Itāliju, D.T. pret Nīderlandi*).

Ja nopratināšana jautājumu krustugunīs ir absolūti nepieciešama:

- kriminālizmeklēšanas un iztiesāšanas laikā jānodrošina cietušās personas **neaižsāpīgums** (pievēršot uzmanību jautājumu formulējumam un izmantotajai valodai) (*Y. pret Slovēniju*);
- nopratināšanu jautājumu krustugunīs **nedrīkst** izmantot **iebiedēšanai vai pazemošanai** (*Y. pret Slovēniju*);
- tiesības sevi aizstāvēt **nesniedz neierobežotas tiesības izmantot jebkurus aizstāvības argumentus**.

17

Procesuālās garantijas tiesas procesa laikā un pēc tā: ECTK

Saturs un formulējums

J. L. pret Itāliju, 2021. g.

Seksuāla uzbrukuma upura “sekundāra viktimizācija”, **sprieduma motivācijas daļā** iekļaujot komentārus, kas radīja vainas sajūtu, bija moralizējoši un pauda seksistiskus stereotipus.

Tiesnešu tiesības brīvi paust savu viedokli nolēmumos ierobežo **pienākums aizsargāt** no nepamatotas iejaukšanās to personu **reputāciju un privāto dzīvi**, kuras stājas tiesas priekšā.

Nepamatota atsaukšanās uz to, ka cietusī vakara gaitā “**izrādīja**” **sarkanu apakšveļu**, komentāri par viņas biseksualitāti, attiecībām un gadījuma sakariem pirms attiecīgajiem notikumiem.

18

➤ **Notikumu attīstība ES tiesībās**

- ES pievienošanās Stambulas konvencijai: ES Padome atļāva ES dalībvalstīm parakstīt konvenciju 2017. gada maijā, un Savienība to parakstīja 2017. gada 13. jūnijā.
- EST atzinumā (Atzinums 1/19) tika precizēts, ka ES var pievienoties konvencijai tikai šādās jomās: tiesiskā sadarbība krimināllietās, patvērums, neizraidīšana un Savienības publiskā pārvalde.
- 2023. gada februārī Padome oficiāli lūdza Eiropas Parlamenta piekrišanu ratificēt konvenciju. Parlaments deva piekrišanu 2023. gada 10. maija plenārsēdē.
- Pēc tam... lēmuma par konvencijas ratifikāciju apstiprināšana un pieņemšana ar kvalificētu balsu vairākumu Padomē.
- Paralēli 2022. gada martā Komisija pieņēma Priekšlikumu direktīvai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu. Šobrīd par šo priekšlikumu notiek diskusijas Parlamenta FEMM (Sieviešu tiesību un dzimumu līdztiesības) komitejā un LIBE (Pilsonu brīvību, tieslietu un iekšlietu) komitejā.

19

Secinājumi

20